

Sygn.akt III AUa 177/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 września 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Alicja Sołowińska (spr.)

Sędziowie: SA Teresa Suchcicka

SA Dorota Elżbieta Zarzecka

Protokolant: Edyta Katarzyna Radziwińska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 26 września 2017 r. w B.

sprawy z odwołania E. F.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych w N.

o emeryturę

na skutek apelacji wnioskodawcy E. F.

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie IV Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 16 grudnia 2016 r. sygn. akt IV U 1341/16

oddala apelację.

SSA Dorota Elżbieta Zarzecka SSA Alicja Sołowińska SSA Teresa Suchcicka

Sygn. akt III AUa 177/17

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w N. decyzją z dnia 14 czerwca 2016 r. odmówił E. F.: 1) emerytury z tytułu osiągnięcia tzw. powszechnego wieku emerytalnego, wynoszącego 66 lat i 4 miesiące, albowiem nie osiągnął tego wieku; 2) emerytury częściowej, gdyż nie osiągnął wieku emerytalnego wynoszącego co najmniej 65 lat, mimo że udowodnił posiadanie co najmniej 40-letniego okresu składkowego i nieskładkowego; 3) tzw. wcześniejszej emerytury, przysługującej w wieku obniżonym z tytułu wykonywania prac w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, ponieważ o ile udowodnił posiadanie na dzień 1 stycznia 1999 r. co najmniej 25-letni staż z tytułu okresów składkowych i nieskładkowych, o tyle nie udowodnił posiadania na ten sam moment co najmniej 15-letniego okresu pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach.

W odwołaniu od decyzji pełnomocnik E. F. wniósł o zmianę zaskarżonej decyzji w całości i przyznanie odwołującemu od dnia 4 września 2015 r. prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a także o zasądzenie od organu rentowego na rzecz odwołującego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego. Pełnomocnik odwołującego wniósł o zaliczenie jako pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w warunkach szczególnych okresów zatrudnienia:

1) w (...) Zakładach (...) (obecnie: (...) S.A. z siedzibą w O.) na stanowisku walcownika, tj. od dnia 17 września 1971 r. do dnia 20 lipca 1973 r.;

2) w Nadleśnictwie N. i Nadleśnictwie O. na stanowiskach drwala, gajowego, podleśniczego, leśniczego i starszego leśniczego w okresach: od dnia 1 września 1978 r. do dnia 30 września 1990 r., od dnia 1 października 1990 r. do dnia 1 marca 1992 r., od dnia 14 marca 1992 r. do dnia 16 lipca 1992 r., od dnia 3 listopada 1992 r. do dnia 3 października 1993 r., od dnia 17 października 1993 r. do dnia 26 czerwca 1994 r., od dnia 5 lipca 1994 r. do dnia 26 września 1994 r., od dnia 8 października 1994 r. do dnia 21 maja 1995 r., od dnia 31 lipca 1995 r. do dnia 22 maja 1996 r., od dnia 22 czerwca 1996 r. do dnia 19 marca 1997 r., od dnia 18 sierpnia 1997 r. do dnia 11 listopada 1997 r., od dnia 16 listopada 1997 r. do dnia 17 marca 1998 r., od dnia 21 marca 1998 r. do dnia 24 października 1998 r., od dnia 15 listopada 1998 r. do dnia 15 listopada 1998 r., od dnia 28 listopada 1998 r. do dnia 31 grudnia 1998 r.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania, ponieważ na dzień 1 stycznia 1999 r. odwołujący nie posiada co najmniej 15-letniego okresu pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze.

Sąd Okręgowy w Olsztynie wyrokiem z dnia 16 grudnia 2016 r. oddalił odwołanie.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 4 września 2015 r. E. F., urodzony w dniu (...) (prawidłowo: w dniu 24 grudnia 1951 r.) złożył wniosek o emeryturę. Na ten czas miał ukończone 60 lat, nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego oraz udowodnił wymagany 25-letni staż pracy. Na dzień 1 stycznia 1999 r. odwołujący udowodnił staż ubezpieczeniowy z tytułu podlegania polskiemu ubezpieczeniu społecznemu (do dnia 31 grudnia 1998 r.) w wymiarze 24 lata, 8 miesięcy i 27 dni, na które składają się: 1) okresy składkowe w wymiarze 23 lata, 9 miesięcy i 17 dni; 2) okresy nieskładkowe w wymiarze 11 miesięcy i 10 dni. Ubezpieczony legitymuje się też okresem ubezpieczenia w innym państwie członkowskim UE/EFTA, tj. okresem ubezpieczenia z tytułu pracy zarobkowej wykonywanej na terytorium ówczesnej Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej, który na dzień 1 stycznia 1999 r. wynosi 2 lata i 5 miesięcy. Łącznie okresy ubezpieczenia (polskiego i czeskiego) wynoszą 27 lat, 1 miesiąc i 27 dni. Decyzją z dnia 14 czerwca 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił przyznania E. F. emerytury m.in. z art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd ustalił, że w okresie od dnia 17 września 1971 r. do dnia 20 lipca 1973 r. (1 rok, 10 miesięcy i 4 dni) E. F. był stale i w pełnym wymiarze czasu zatrudniony w (...) Zakładach (...) na stanowisku walcownika. Od dnia 20 lutego 1976 r. do dnia 30 września 1990 r. E. F. był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy w Nadleśnictwie N., w którym zajmował stanowiska drwala, gajowego, podleśniczego, leśniczego. Zatrudnienie od dnia 20 lutego 1976 r. na stanowisku drwala potwierdza wpis w legitymacji ubezpieczeniowej odwołującego w rubryce dotyczącej zaświadczenia zakładu pracy o stosunku pracy ubezpieczonego i wysokości zarobków zamieszczonego w legitymacji ubezpieczeniowej. W okresie od dnia 14 marca do dnia 23 maja 1977 r. odwołujący uczęszczał na kurs dla robotników leśnych z zakresu jednoosobowej ścinki drzew piłami mechanicznymi. Kurs był zakończony egzaminem, z którego odwołujący uzyskał wynik pozytywny. Ubezpieczony był zatrudniony na stanowisku drwala do dnia 31 sierpnia 1978 r. Od dnia 1 września 1978 r. do dnia 31 maja 1980 r. zajmował stanowisko gajowego, od dnia 1 czerwca 1980 r. do dnia 30 sierpnia 1982 r. (prawidłowo: do dnia 30 czerwca 1981 r.) – stanowisko podleśniczego, od dnia 1 lipca 1982 r. (prawidłowo: od dnia 1 lipca 1981 r.) do dnia 30 kwietnia 1983 r. – pełniącego obowiązki leśniczego, a od dnia 1 maja 1983 r. do dnia 30 września 1990 r. – leśniczego. Od dnia 1 października 1990 r. odwołujący jest stale i w pełnym wymiarze czasu pracy zatrudniony w Nadleśnictwie O. na stanowiskach podleśniczego i leśniczego. Zakres obowiązków na stanowisku gajowego, podleśniczego i leśniczego był określony w zarządzeniu nr 9 Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych z dnia 12 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia „Instrukcji pracy dla leśniczego” oraz w zarządzeniu nr 8 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 12 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia „Instrukcji pracy dla podleśniczego i gajowego”. Od dnia 1 lutego 1995 r. obowiązuje „Instrukcja służbowa leśniczego, podleśniczego i gajowego”, wprowadzona zarządzeniem nr 4 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 19 stycznia 1995 r. w sprawie wprowadzenia instrukcji służbowej leśniczego, podleśniczego i gajowego. Zakres obowiązków podleśniczego odpowiadał zakresowi obowiązków gajowego. Leśniczy,

podleśniczy i gajowy wykonywali prace terenowe i administracyjne. Do obowiązków leśniczego należały także prace administracyjno-biurowe. Odwołujący jako gajowy, podleśniczy i leśniczy sprawował nadzór nad podległymi mu pracownikami, w tym drwalami, świadcząc pracę w terenie. Wyznaczał, kontrolował i nadzorował pracę drwali w terenie, w szczególności pod kątem przestrzegania przepisów BHP oraz zasad technologii pozyskiwania drewna. Po ścięciu drzewa dokonywał m.in. klasyfikacji drewna. Następnie zapisywał w dokumencie, zwanym raptularzem, numer drzewa, klasę, do jakiej je zaliczył, oraz pozycję, na jakiej pozyskano drewno. Zapisy te dokonywał bezpośrednio na miejscu wycinki. Do obowiązków odwołującego należała też obecność przy załadunku drewna na samochody. Wówczas w dokumencie wywozowym wpisywał numery sztuk drewna, które wcześniej były nadane, oraz ilość wywiezionego drewna. Odwołujący towarzyszył drwalom przy wykonywaniu przez nich innych czynności, jak np. przy udrażnianiu przepustów leśnych i odpływów w rowach, wykładaniu pułapek na szkodniki leśne. Zręby odbywały się zasadniczo od listopada do marca, ale od lat 90-tych drewno pozyskiwane jest całorocznie. Od kwietnia do sierpnia odbywały się prace polegające na pielęgnowaniu upraw i młodników, w czym odwołujący uczestniczył i co nadzorował. Jesienią odbywały się „poszukiwania jesienne” (odnajdywanie i klasyfikacja szkodników), co również należało do obowiązków odwołującego. Ubezpieczony brał udział w polowaniach i patrolowaniu przeciwpożarowym. Nadzorował pracę przy sadzeniu lasu wykonywaną przez uczniów, wojsko, pensjonariuszy Zakładów Karnych (zeznania świadków B. D., P. G. (1), Z. H., J. J., J. K., J. W., J. T.).

Sąd dał wiarę zeznaniom świadków, uznając, że mieli oni bezpośredni kontakt z ubezpieczonym i posiadali wiedzę w zakresie wykonywanych przez niego czynności. Podkreślił wyjątkowy charakter prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, a następnie odwołał się do art. 32 ust. 1, art. 184 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 2 ust. 1, § 3 i § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, określających przesłanki przyznania prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Na podstawie art. 32 ust. 2 ustawy Sąd przytoczył definicję (pojęcie) pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach.

Sąd Okręgowy stwierdził, że nie są sporne w sprawie wiek emerytalny oraz ogólny staż zatrudnienia odwołującego. Sporna jest natomiast kwalifikacja pracy odwołującego wykonywanej w okresie zatrudnienia w (...) Zakładach (...) (obecnie (...) S.A. z siedzibą w O.) na stanowisku walcownika oraz w Nadleśnictwie N. i Nadleśnictwie O. na stanowiskach drwala, gajowego, podleśniczego, leśniczego i starszego leśniczego. Sąd zaznaczył, że dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, tylko rodzaj powierzanej mu pracy. Decydującą rolę w analizie charakteru pracy ubezpieczonego z punktu widzenia uprawnień emerytalnych ma zatem możliwość jej zakwalifikowania pod którąś pozycję wspomnianego załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów. W świetle art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej pracami w szczególnych warunkach nie są bowiem wszelkie prace wykonywane w narażeniu na kontakt z niekorzystnymi dla zdrowia pracownika czynnikami, lecz jedynie takie, które zostały rodzajowo wymienione w tym rozporządzeniu. Przepis § 1 ust. 1 rozporządzenia stanowi zresztą, że akt ten ma zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do niego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2011 r., I UK 393/10). Odwołując się do stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z dnia 1 czerwca 2010 r. (II UK 21/10), Sąd Okręgowy podkreślił, że w świetle przepisów wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo-branżowy. Pod pozycjami zamieszczonymi w kolejnych działkach wykazu wymieniono bowiem konkretne stanowiska przypisane danym branżom, uznając je za prace w szczególnych warunkach uprawniające do niższego wieku emerytalnego. Taki sposób kwalifikacji prawnej tychże prac nie jest dziełem przypadku. Specyfika poszczególnych gałęzi przemysłu determinuje bowiem charakter świadczonych w nich prac i warunki, w jakich są one wykonywane, ich uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia. Nie można zatem swobodnie czy wręcz dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały one przypisane w tym akcie prawnym.

Sąd Okręgowy zaliczył odwołującemu do prac w szczególnych warunkach okres zatrudnienia od dnia 17 września 1971 r. do dnia 20 lipca 1973 r. w (...) Zakładach (...) w O. na stanowisku walcownika. Stwierdził, że (...) Zakłady (...) zajmowały się przede wszystkim produkcją opon samochodowych, a więc produkcją i przetwórstwem kauczuku i gumy. Z tej racji przedsiębiorstwo należało do branży chemicznej, a nie hutnictwa i przemysłu metalowego. Sąd zaznaczył też, że stanowisko walcownika jest objęte zakresem Działu IV wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (poz. 20 i 21) i zostało wymienione w Dziale IV załącznika nr 1 do zarządzenia nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu przemysłu chemicznego i lekkiego. Wśród stanowisk pracy przy produkcji i przetwórstwie kauczuku (poz. 20) oraz przy produkcji i przetwórstwie wyrobów gumowych (poz. 21) został wymieniony wprost „walcownik”. Sąd zaznaczył, że w aktach ZUS dotyczących kapitału początkowego znajduje się świadectwo pracy wystawione w dniu 16 grudnia 2003 r. przez firmę (...) S.A. z siedzibą w O. (następcę prawnego (...) Zakładów (...) w O.), z treści którego wynika, że odwołujący był zatrudniony w (...) Zakładach (...) w O. w wymiarze pełnego etatu w okresie od dnia 17 września 1971 r. do dnia 20 lipca 1973 r. i wykonywał pracę walcownika, ale w rubryce 8. nie wskazano, że odwołujący wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Sąd zaliczył jednak ten okres do stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

Oceniając kolejne sporne okresy zatrudnienia, Sąd ustalił, że na stanowisku podleśniczego i gajowego odwołujący sprawował bezpośredni nadzór nad procesem pracy drwali, pilarzy, wozaków i zrywkarzy, pracując w terenie (w lesie), na którym świadczyli pracę drwale, pilarze, wozacy i zrywkarze. Analizując stanowisko Sądu Najwyższego, wyrażone w wyroku z dnia 24 września 2009 r. (II UK 31/09), Sąd Okręgowy uznał, że zakres prac odwołującego na stanowisku podleśniczego, niepolegający na nadzorze, tj. czynności administracyjno-biurowe, do których zaliczały się m.in. kwalifikacja drewna, wykonanie zapisów w raptularzu, raportowanie, był ściśle związany z nadzorem inżyniersko-techniczny nad pracą drwali, pilarzy, wozaków i zrywkarzy oraz stanowił jego nierozdzielną część. Z tego powodu Sąd Okręgowy uznał, że odwołujący na tym stanowisku wykonywał pracę w szczególnych warunkach, o której mowa w poz. 24 Działu XIV, Wykazu A rozporządzenia. W oparciu o stanowisko Sądu Najwyższego (wyrok z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07), Sąd Okręgowy zaznaczył, że czynności ogólnie pojętego nadzoru lub kontroli w procesie produkcji wykonywanej w tych wydziałach i oddziałach, w których zatrudnieni są pracownicy wykonujący pracę w warunkach szczególnych w rozumieniu rozporządzenia z 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, objęte pozycją 24 działu XIV wykazu A, to wyłącznie te czynności, które wykonywane są w warunkach bezpośrednio narażających na szkodliwe dla zdrowia czynniki, a więc polegające na bezpośrednim nadzorze i bezpośredniej kontroli procesu pracy na stanowiskach pracy wykonywanej w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2008 r., I UK 192/07).

W ocenie Sądu Okręgowego czynności wykonywane przez odwołującego były związane z bezpośrednim nadzorem oraz kontrolą nad pracą osób zatrudnionych w szczególnych warunkach, gdyż zgodnie z zarządzeniem nr 6 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w dziale VI (w leśnictwie, przemyśle drzewnym) pod poz. 1 pkt 1 wskazano stanowisko drwala, pod poz. 1 pkt 2 wskazano stanowisko drwala (operatora maszyn i urządzeń leśnych), pod poz. 1 pkt 3 wskazano stanowisko pilarza (wyrzynacza drewna okrągłego), pod poz. 2 pkt 1 wskazano stanowisko wozaka, a pod poz. 2 pkt 2 - stanowisko zrywkarza. Sąd zaznaczył jednak, że czynności te nie były wykonywane stale i pełnym wymiarze czasu pracy, bo odwołujący towarzyszył drwalom także przy wykonywaniu przez nich innych czynności, jak np. przy udrażnianiu przepustów leśnych i odpływów w rowach, wykładaniu pułapek na szkodniki leśne. Sąd zaznaczył, że praca w lesie charakteryzuje się pewną powtarzalnością cykli rocznych związanych z porami roku, co zostało potwierdzone zeznaniami świadków oraz samego odwołującego. Zręby odbywały się zasadniczo od listopada do marca, a od lat 90-tych drewno pozyskiwano całorocznie. Od kwietnia do sierpnia odbywały się prace polegające na pielęgnowaniu upraw i młodników oraz walka ze szkodnikami, w czym odwołujący uczestniczył. Jesienią odbywały się „poszukiwania jesienne” (odnajdywanie i klasyfikacja szkodników). Wymienione obowiązki nie należały do prac w szczególnych warunkach. Poza obowiązkami

związanymi z pozyskiwaniem drewna odwołujący wykonywał szereg czynności mających na celu prowadzenie gospodarki leśnej, w tym ochronę zasobów lasu, odtwarzanie zasobów leśnych, pielęgnację i inne. Brał udział w polowaniach, patrołowaniu przeciwpożarowym i innych czynnościach związanych z gospodarką leśną, za którą był odpowiedzialny, a obowiązki te nie były związane z pozyskiwaniem drewna. Sąd nie przyjął zatem, iż ubezpieczony wykonywał pracę w warunkach szczególnych stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Podkreślił, że z przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. i ukształtowanego na ich tle orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika, iż praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 i z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 281). Nie oznacza to, iż pracownik ma spędzić 8 godzin dziennie na stanowisku pracy w szczególnych warunkach, bez jakichkolwiek przerw czy na posiłek, czy na odpoczynek, czy też na załatwienie potrzeb fizjologicznych. Przyjęcia, że zatrudniony pracował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy nie niweczą także krótkotrwałe nieobecności na stanowisku pracy związane, np. ze szkoleniami, pracami biurowymi, sprawozdawczością (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07). Nie jest jednak dopuszczalne uwzględnianie przy ustalaniu okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, wymaganych do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, innych równocześnie wykonywanych prac w ramach dobowej miary czasu pracy, przez co tak zatrudniony nie spełniał koniecznego warunku dla uzyskania wcześniejszych uprawnień emerytalnych, jakim było stałe wykonywanie pracy szkodliwej w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na zajmowanym stanowisku pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2008 r., II UK 306/07). Innymi słowy, wykonywanie również innej niż wymieniona w wykazie pracy w ramach czasu pracy uniemożliwia zaliczenie danego okresu jako okresu pracy w szczególnych warunkach.

Sąd Okręgowy stwierdził, że odwołujący jako gajowy, podleśniczy i leśniczy wykonywał prace zarówno w biurze, jak i w terenie. Były to prace w różnym wymiarze czasowym, bowiem nadleśnictwa w każdym leśnictwie zatrudniały robotników, którzy wykonywali wszelkie prace w lesie, w tym np. melioracyjne, i byli pod nadzorem podleśniczego i leśniczego. Nadzór taki mógł zajmować kilka godzin dziennie (pismo Nadleśnictwa O. z dnia 16 grudnia 2015 r., k. 64 akt). W świetle „Instrukcji pracy dla podleśniczego i gajowego” (k. 39- 53 oraz 58-61 akt) oraz „Instrukcji pracy dla leśniczego” (k. 44-50 akt), które w Lasach Państwowych obowiązywały od dnia 1 kwietnia 1976 r. do dnia 31 stycznia 1995 r., oraz aktualnie obowiązującej - począwszy od dnia 1 lutego 1995 r. - „Instrukcji służbowej leśniczego, podleśniczego i gajowego” (k. 51-57 akt), odwołujący wykonywał swoją pracę na tych stanowiskach nie tylko w terenie, lecz także w biurze, ale Sąd nie mógł precyzyjnie określić, ile godzin każdego dnia pracy ubezpieczony był i pracował w terenie, a ile w biurze. Z „Instrukcji dla podleśniczego i gajowego” z 1976 r. wynika, iż do obowiązków pracowniczych podleśniczego i gajowego należało sprawowanie nadzoru nad przebiegiem prac gospodarczo-leśnych wykonywanych przez przydzielonych podleśniczemu i gajowemu pracowników, ze szczególnym zwróceniem uwagi na: prawidłowość organizacji pracy, przeprowadzenie instruktażu pracowników przed przystąpieniem do wykonywania robót, efektywne wykorzystanie czasu pracy i prowadzenie ewidencji czasu pracy robotników wraz z ewidencjonowaniem przerw w pracy w czasie dnia pracy, przestrzeganie dyscypliny pracy, przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, przestrzeganie obowiązujących instrukcji technologicznych i technicznych oraz jakości robót, dokonywanie obmiarów i wstępnego odbioru robót (§ 11 ust. 1 lit. d). Szerszy zakres prac biurowo-administracyjnych wynikał z „Instrukcji pracy dla leśniczego” z 1976 r., co wynikało z faktu, iż leśniczy był bezpośrednim przełożonym gajowego i podleśniczego, którzy pomagali mu w pracach techniczno-gospodarczych, ochronnych i administracyjnych. Był też bezpośrednim przełożonym przydzielonych mu pracowników. Sam zaś bezpośrednio podlegał nadleśniczemu. Podobnie kwestie te reguluje „Instrukcja służbowa leśniczego, podleśniczego i gajowego” z 1995 r.

Z wpisu dokonanego w dniu 14 marca 1977 r. przez upoważnionego pracownika Nadleśnictwa N. na stronie 82 legitymacji ubezpieczeniowej odwołującego (serii (...)) wynika, iż w tamtejszym nadleśnictwie początkowo pracował

on także jako drwal. Potwierdza to treść świadectwa pracy wystawionego przez Nadleśnictwo N. w dniu 30 września 1990 r., zgodnie z którym w okresie od dnia 20 lutego 1976 r. do dnia 30 września 1990 r. odwołujący zajmował stanowisko drwala, gajowego, podleśniczego, leśniczego i starszego leśniczego. Sąd zaliczył jednak do prac w szczególnych warunkach tylko okres zatrudnienia na stanowisku drwala przypadający od dnia 20 lutego 1976 r. do dnia 31 sierpnia 1978 r.

Końcowo Sąd zaznaczył, że pomimo zaliczenia do stażu pracy w szczególnych warunkach dwóch okresów zatrudnienia, odwołujący nie wykazał okresu wykonywania pracy w warunkach szczególnych w wymiarze co najmniej 15 lat. Stwierdzając, że odwołujący nie spełnia wymaganych prawem warunków do uzyskania prawa do emerytury zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.

Pełnomocnik E. F. złożył apelację od wyroku Sądu Okręgowego, zaskarżając wyrok w całości i zarzucając:

1. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 184 w zw. z art. 32 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z poz. 24 działu XIV wykazu A oraz § 2 i § 4 rozporządzenia z 1983 r. przez ich błędną wykładnię i przyjęcie, że ubezpieczony na dzień 1 stycznia 1999 r. nie posiada co najmniej 15-letniego okresu pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze z uwagi na brak wykonywania tej pracy w sposób stały i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku oraz przyjęcie, że wykonywanie nadzoru nad pracownikami wykonującymi pracę w szczególnych warunkach wyklucza możliwość przyjęcia, że ubezpieczony pracował w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, i odmowę zakwalifikowania spornego okresu zatrudnienia jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, podczas gdy:

a) odwołujący przedstawił dowody potwierdzające ponad piętnastoletni okres świadczenia przez niego pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy;

b) w orzecznictwie przyjęto, że w przypadku, gdy praca w szczególnych warunkach jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku tylko w niektórych miesiącach roku, do okresów pracy w szczególnych warunkach uzasadniających prawo do emerytury w niższym wieku wlicza się tylko te miesiące (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008, Nr 21-22, poz. 325), co skarżący wykazał, a Sąd pierwszej instancji potwierdził w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku na str. 5 wskazując: „Zręby odbywały się zasadniczo od miesiąca listopada do miesiąca marca, od lat 90-tych drewno pozyskiwane jest całorocznie”, co uzasadnia zaliczenie skarżącemu tych okresów jako pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze przy nadzorze drwali, pilarzy, wozaków, tj. stanowisk objętych wykazem zawartym w załączniku do rozporządzenia z 1983 r.;

c) przesłanka wykonywania pracy w szczególnych warunkach "stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy", spełniona jest także wówczas, gdy osoba wykonująca dozór inżynieryjno-techniczny nie przebywa stale na stanowiskach, gdzie jest wykonywana praca w szczególnych warunkach, a objęcie nadzorem lub kontrolą także innych niż wymienione w wykazie prac i pracowników nie wyłącza zakwalifikowania samego nadzoru lub kontroli jako pracy w szczególnych warunkach, jeżeli te inne (podlegające dozorowi lub kontroli) prace nie są na danym oddziale lub wydziale podstawowe;

2. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na treść rozstrzygnięcia w sprawie, tj. art. 227 w związku z art. 233 k.p.c., polegające na dowolnej, sprzecznej z zasadami logiki i doświadczenia życiowego ocenie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego poprzez ustalenie stanu faktycznego z pominięciem istotnych dla sprawy dowodów, jak i bez uwzględnienia faktu, że zarówno skarżący, jak i świadkowie potwierdzają, iż praca skarżącego świadczona była w szczególnych warunkach, co doprowadziło, że Sąd orzekł bez dowodu istotnego dla sprawy, a więc bez ustalenia pełnej charakterystyki zajmowanego stanowiska i warunków pracy skarżącego, jak i poprzez nierozpoznanie istoty sprawy i oparciu się na nazwie stanowiska pracy, a nie treści wykonywanych czynności, co doprowadziło do nie

uwzględnienia faktu, iż praca, jaką świadczył skarżący, miała charakter pracy w szkodliwych warunkach zgodnie z wymogami w tym zakresie;

3. sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zgromadzonego w niniejszej sprawie materiału dowodowego poprzez przyjęcie, iż na dzień 1 stycznia 1999 r. skarżący nie spełnił wszystkich przesłanek warunkujących prawo do emerytury za pracę wykonywaną w warunkach szczególnych, tj. nie wykazał okresu pracy w szczególnych warunkach w wymiarze co najmniej 15 lat, a nadto świadczona przez skarżącego praca nie była zatrudnieniem w pełnym wymiarze i na stałe, podczas gdy skarżący przedstawił dowody w postaci dokumentacji oraz zeznań świadków, potwierdzające ponad piętnastoletni okres świadczenia przez niego pracy w szczególnych warunkach, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, a w odniesieniu do kwestionowanej przez Sąd pierwszej instancji oceny stałości zatrudnienia, skarżący wskazał, iż powinna odnosić się ona do konkretnego rodzaju pracy i cech charakteryzujących sposób jej faktycznego świadczenia u danego pracodawcy, w związku z czym nie można pomijać - w przypadku prac wykonywanych u pracodawcy świadczącego usługi danego rodzaju - takich okoliczności, jak sezonowość prac, ich spiętrzenie w określonych miesiącach roku, innego rodzaju usług świadczonych poza sezonem leśniczym i ich zakresem - przy czym doraźne i sporadyczne wykonywanie innych prac, niebędących pracami w warunkach szczególnych, nie może oznaczać zerwania z dotychczasowym zakresem obowiązków. Nie jest też przerwą, która wyklucza stałość pracy.

Wskazując na te zarzuty, pełnomocnik odwołującego wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i poprzedzającej go decyzji oraz przyznanie E. F. prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118) począwszy od dnia 4 września 2015 r. Pełnomocnik odwołującego wniósł również o zasądzenie od organu rentowego na rzecz odwołującego kosztów procesu wraz z kosztami zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Zasadniczo Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił stan faktyczny sprawy. Błędnie jednak ustalił datę urodzenia odwołującego (zamiast dnia 24 grudnia 1951 r. wpisał dzień 22 listopada 1951 r.) oraz okres pracy na stanowisku podleśniczego i pełniącego obowiązki leśniczego w Nadleśnictwie N., które w świetle akt osobowych faktycznie przypadają odpowiednio od dnia 1 czerwca 1980 r. do dnia 30 czerwca 1981 r. oraz od dnia 1 lipca 1981 r. do dnia 30 kwietnia 1983 r.). Poza tymi omyłkami Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego.

Oceniając materiał dowodowy sprawy, Sąd Okręgowy zasadnie odwołał się do wyjątkowego charakteru emerytury w obniżonym wieku emerytalnym. Warunki przyznania prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach, o którą ubiega się E. F., określa art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm., zwanej dalej „ustawą emerytalną”). Zgodnie z tym przepisem ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu niższego wieku emerytalnego przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat - dla kobiet i 65 lat - dla mężczyzn oraz posiadają niezbędny okres składkowy i nieskładkowy, o którym mowa w art. 27, tj. co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn. Warunkiem uzyskania emerytury wcześniejszej jest również nieprzystąpienie do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenie wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa (art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których ubezpieczonym przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych (art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej). W tym względzie ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych odsyła do przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze

(Dz.U. z 1983 r., Nr 8, poz. 43, zwanego dalej „rozporządzeniem”). Przesłankę odpowiednio długiego okresu pracy w warunkach szczególnych zawiera § 4 ww. rozporządzenia. Stosownie do tego przepisu, pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: po pierwsze, jeżeli osiągnął wiek emerytalny wynoszący 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn, a po drugie, ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy (§ 2 ust. 1 rozporządzenia). Te okresy pracy stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji, w świadectwie wykonywania prac w szczególnych warunkach, wystawionym według wzoru stanowiącego załącznik do przepisów wydanych na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia, lub w świadectwie pracy (§ 2 ust. 2 rozporządzenia). Przy ustalaniu okresów pracy, o których mowa w § 2, uwzględnia się również okresy takiej pracy (służby), wykonywanej przed dniem wejścia w życie rozporządzenia (§ 19 ust. 1 rozporządzenia).

Jak Sąd Okręgowy słusznie zwrócił uwagę, decydującą rolę w analizie charakteru pracy ubezpieczonego, z punktu widzenia uprawnień emerytalnych, ma możliwość jej zakwalifikowania pod konkretną pozycję wymienioną w Wykazie A stanowiącym załącznik nr 1 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Rozporządzenie to wymienia enumeratywnie rodzaje wykonywanych prac, które uznawane są za pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

W rozpoznawanej sprawie nie budzi wątpliwości spełnienie przez E. F. kryterium wieku emerytalnego 60 lat oraz 25-letniego ogólnego stażu ubezpieczeniowego. Ocenie podlega jedynie to, czy na dzień 1 stycznia 1999 r. odwołujący legitymuje się stażem pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach przez co najmniej 15 lat. Oceniając tę kwestię, Sąd Okręgowy prawidłowo zaliczył do stażu pracy w szczególnych warunkach okres zatrudnienia w (...) Zakładach (...), który przypadał od dnia 17 września 1971 r. do dnia 20 lipca 1973 r. (1 rok, 10 miesięcy i 4 dni). Przedsiębiorstwo to zaliczało się do branży chemicznej, bo zajmowało się przede wszystkim produkcją opon samochodowych, czyli produkcją i przetwórstwem kauczuku i gumy. Z dokumentacji zawartej w aktach osobowych odwołującego z okresu zatrudnienia w tym przedsiębiorstwie bezpośrednio wynika, że odwołujący wykonywał wówczas pracę na stanowisku walcownika, które jest objęte zakresem Działu IV (w chemii) Wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. To stanowisko jest wymienione w punktach 13 i 19 odpowiednio pod pozycjami 20 (produkcja i przetwórstwo kauczuku oraz produkcja surowców, półproduktów i środków pomocniczych stosowanych do ich produkcji i przetwórstwa kauczuku) oraz 21 (produkcja i przetwórstwo wyrobów gumowych, ebonitowych oraz półproduktów i środków pomocniczych do tych wyrobów, produkcja sadzy) w Dziale IV (w chemii) załącznika nr 1 do zarządzenia nr 7 Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego z dnia 7 lipca 1987 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu przemysłu chemicznego i lekkiego. Na etapie postępowania apelacyjnego nie jest kwestionowany charakter pracy odwołującego, którą wykonywał w (...) Zakładach (...) od dnia 17 września 1971 r. do dnia 20 lipca 1973 r., stąd też ten okres zatrudnienia podlega zaliczeniu do stażu pracy w szczególnych warunkach zgodnie ze stanowiskiem Sądu Okręgowego.

Na tym etapie postępowania nie jest również kwestionowany przez strony okres zatrudnienia odwołującego od dnia 20 lutego 1976 r. do dnia 31 sierpnia 1978 r. w Nadleśnictwie N., w którym zgodnie ze świadectwem pracy z dnia 30 września 1990 r. odwołujący stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonywał pracę drwala. To stanowisko jest objęte zakresem Działu VI (w leśnictwie, przemyśle drzewnym i papierniczym) Wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. i zostało bezpośrednio wymienione w pozycji 1 punkcie 1 i 2 Działu VI (odpowiednio drwal oraz drwal-operator maszyn i urządzeń leśnych) załącznika nr 1 do zarządzenia nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1988 r., Nr 2, poz. 4). Z

uwagi na to, że ten okres zatrudnienia nie został objęty przedmiotem zaskarżenia przez żadną ze stron na etapie postępowania apelacyjnego, również pozostaje w mocy stanowisko Sądu Okręgowego o zaliczeniu tego okresu do stażu pracy w szczególnych warunkach.

Sporny na etapie postępowania apelacyjnego jest natomiast okres zatrudnienia w Nadleśnictwie N. na stanowisku gajowego (od dnia 1 września 1978 r. do dnia 31 maja 1980 r.), podleśniczego (od dnia 1 czerwca 1980 r. do dnia 30 czerwca 1981 r.), pełniącego obowiązki leśniczego (od dnia 1 lipca 1981 r. do dnia 30 kwietnia 1983 r.) i leśniczego (od dnia 1 maja 1983 r. do dnia 30 września 1990 r.), a także okres zatrudnienia w Nadleśnictwie O. na stanowiskach podleśniczego i leśniczego od dnia 1 października 1990 r. do dnia 31 grudnia 1998 r. (tylko okres do dnia 31 grudnia 1998 r. może być brany pod uwagę przy ustaleniu uprawnień do emerytury z tytułu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach na podstawie art. 184 ustawy emerytalnej). Niewątpliwie te stanowiska nie zostały wymienione w Dziale VI załącznika nr 1 do zarządzenia nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r. jako stanowiska, na których jest wykonywana praca w szczególnych warunkach w leśnictwie. Ocena charakteru czynności odwołującego na tych stanowiskach może jednak opierać się na czynnościach wymienionych w pozycji 24 Działu XIV Wykazu A stanowiącego załącznik nr 1 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Pod tą pozycją rozporządzenie zalicza do prac wykonywanych w szczególnych warunkach kontrolę międzyoperacyjną, kontrolę jakości produkcji i usług oraz dozór inżynieryjno-techniczny na oddziałach i wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. Na tę podstawę prawną powoływały się obie strony, ale istota sporu wynikała z przyjętej przez strony odmiennej wykładni tego przepisu.

Skarżący wywodził pracę w szczególnych warunkach na stanowisku gajowego, podleśniczego i leśniczego z faktu wykonywania nadzoru nad drwalami, pilarzami, zrywkarzami, wozakami, tj. stanowiskami wymienionymi w załączniku do zarządzenia z 1988 r. jako stanowiska pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. Rozstrzygając niniejszą sprawę, Sąd Okręgowy przyjął wykładnię, według której ocenie podlega rodzaj pracy wykonywanej przez pracowników, nad którymi dana osoba sprawowała nadzór lub dozór, tj. czy byli to pracownicy stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wykonujący pracę w szczególnych warunkach, czy też pracownicy, którzy poza pracami w szczególnych warunkach wykonywali również inne prace, niebędące pracami w szczególnych warunkach. Sąd Okręgowy uznał, że czynności wykonywane przez odwołującego na stanowisku gajowego, podleśniczego i leśniczego były związane z bezpośrednim nadzorem oraz kontrolą nad pracą osób zatrudnionych w szczególnych warunkach, ale nie były wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, bo odwołujący towarzyszył drwalom także przy wykonywaniu przez nich innych czynności (pozasezonowych), których nie można zaliczać do prac w szczególnych warunkach. Sąd Okręgowy podkreślił też, że poza pracą w terenie odwołujący wykonywał swoją pracę na tych stanowiskach także w biurze, ale nie jest możliwe ustalenie, ile godzin każdego dnia pracy ubezpieczony pracował w terenie, a ile w biurze.

Jakkolwiek końcowo Sąd Okręgowy zasadnie odmówił zaliczenia okresów pracy na stanowisku gajowego, podleśniczego i leśniczego do stażu pracy w szczególnych warunkach, to oparł rozstrzygnięcie na nie do końca właściwej wykładni. Zgodnie z najnowszym stanowiskiem Sądu Najwyższego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2016 r., III UK 12/16) adresatem normy z wykazu A działu XIV pozycji 24 stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest ta grupa pracowników, którzy wykonują wskazane kontrole i dozór i dla których jest to ich własna praca w szczególnych warunkach. Z przepisu nie wynika warunek, że ich praca może być kwalifikowana jako praca w szczególnych warunkach tylko wtedy, gdy organicznie związana jest z pracą innych pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach na zasadzie kierowniczej ich podległości. Przepis ten spełnia się również wtedy, gdy osoby sprawujące kontrole lub dozór nie mają bezpośredniego zwierzchnictwa nad pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach. Ich rola nie musi polegać na takim zwierzchnictwie, lecz polega na wykonywaniu kontroli lub dozoru inżynieryjno-technicznego, które wcale nie muszą obejmować bezpośredniej pracy pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach. Wystarczy, że kontrolujący czy nadzorujący pracują w określonym miejscu i tam wykonują swoją pracę, czyli na oddziałach i wydziałach, w których

jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. Podstawowe to znaczy główne, kluczowe, zasadnicze. Nie przesądza o tym zatrudnienie przeważającej liczby pracowników przy pracach w szczególnych warunkach, lecz to, czy dla osiągnięcia celu postawionego oddziałowi (wydziałowi) konieczne było wykonywanie prac wymienionych w rozporządzeniu. W tym ujęciu termin "podstawowe" koncentruje uwagę nie na zbiorowości pracowników, ale na funkcji przypisanej wyodrębnionej strukturze pracodawcy. Sąd Najwyższy zaznaczył, że kontrola i dozór na takim oddziale (wydziale) może obejmować także pracę niepracujących w szczególnych warunkach z tym zastrzeżeniem, że na tym wydziale czy oddziale jako podstawowe wykonywane są prace w szczególnych warunkach. Wyjaśnił jednak, że nie zawsze praca podstawowa w szczególnych warunkach może wywołać szkodliwe warunki pracy dla sprawujących kontrolę czy dozór wskazane w dziale XIV, poz. 24. Warunek szkodliwości określa przepis art. 32 ust. 2 ustawy z dnia 7 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, stanowiąc, że za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Wykazy i rodzaje prac ujęte w rozporządzeniu mają więc charakter normatywnie zamknięty, co z reguły zwalnia z dalszego badania, czy pracownik zatrudniony na danym stanowisku rzeczywiście był narażony na określony stopień szkodliwości. W art. 32 ust. 2 i 4 tej ustawy chodzi nie tylko o normatywnie zadekretowany w rozporządzeniu rodzaj pracy, lecz również o szkodliwe oddziaływanie wynikające z zajmowania określonego stanowiska, czyli przede wszystkim ze względu na środowisko (miejsce), w którym praca jest wykonywana. Regulacja z działu XIV, poz. 24 wykazu stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze ma normatywnie charakter uniwersalny. Taki sposób regulacji został wybrany przez prawodawcę, gdyż w przeciwnym razie należałoby szczegółowo określać (kwalifikować) każdy przypadek dozoru w zależności od szkodliwości pracy w danym miejscu pracy. Prawodawca nie przyjął takich jednostkowych regulacji, na przykład przez stwierdzenie, że pracą w szczególnych warunkach są kontrola lub dozór przy obsłudze pieców koksowniczych lub przy produkcji karbidu. Norma z działu XIV, poz. 24 jest zatem wspólna, co jednak wymaga zastrzeżenia, że nie każda praca podstawowa w szczególnych warunkach powoduje szkodliwe warunki pracy dla kontrolującego (dozorującego), na przykład w jednostkowym ujęciu praca drwała nie musi implikować szkodliwości pracy dla leśniczego kontrolującego lub dozorującego pracę drwała, podobnie praca przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych nie musi być szkodliwa dla kierownika wydziału jednostki albo praca kierowcy samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony nie musi powodować, że kierownik transportu będzie zatrudniony w szczególnych warunkach. Nadal znaczenie ma więc warunek szkodliwości pracy na stanowisku kontroli czy nadzoru wynikającej z pracy podstawowej (art. 32 ust. 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych).

W świetle tego stanowiska Sądu Najwyższego kontrola i dozór, o których mowa w dziale XIV, poz. 24 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., nie może być redukowana tylko do bezpośredniej kontroli i zarządzania pracami pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach. Oznacza to, że norma ta spełnia się nie tylko w odniesieniu do bezpośrednich przełożonych tych pracowników, czyli majstrów, mistrzów lub starszych mistrzów, lecz może obejmować także kierowników wydziałów, którzy pośrednio sprawują kontrolę lub dozór, i jeśli ich praca na stanowiskach z działu XIV, poz. 24, wykonywana była w szkodliwych warunkach, wynikających z wykonywania pracy podstawowej przez innych pracowników w szczególnych warunkach. Oczywiście, poza potrzebą dalszej argumentacji jest stwierdzenie, że musi to być praca stała i w pełnym wymiarze (§ 2 rozporządzenia). Nie jest jednak wykluczone, iż kontrolą objęci są inni pracownicy, czyli niewykonujący pracy w szczególnych warunkach, oraz że wykonywana jest praca administracyjna, która składa się na własną rodzajową pracę w szczególnych warunkach z działu XIV, poz. 24.

Z zeznań świadków, którzy pracowali z odwołującym wynika, że odwołujący sprawował nadzór nad pracownikami, do których jako podstawowa należała praca w szczególnych warunkach, jak praca drwała, drwała-operatora maszyn i urządzeń leśnych, pilarza, wozaka i zrywaczka (Wykaz A, Dział VI, poz. 1 pkt 1-3 oraz poz. 2 pkt 1-2 załącznika nr 1 do zarządzenia nr 16 Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 31 marca 1988 r.). Gajowy i podleśniczy to pomocnicy leśniczego. Zgodnie z „Instrukcją pracy dla podleśniczego i gajowego”, obowiązującą od dnia 1 kwietnia 1976 r. do dnia 31 stycznia 1995 r., a także „Instrukcją służbową leśniczego, podleśniczego i gajowego”

obowiązującą od dnia 1 lutego 1995 r., podleśniczy i gajowy wykonuje wszelkie czynności techniczno-produkcyjne, administracyjne i ochronne, mające na celu realizację zadań ustalonych dla leśnictwa oraz ochronę zasobów leśnych i innego majątku, według poleceń wydawanych przez leśniczego, udzielonych przez niego wskazówek i instruktażu oraz z własnej inicjatywy. W świetle obu instrukcji na tych stanowiskach obowiązywał tożsamy zakres obowiązków, do których w szczególności zalicza się: a) ochrona lasu przed szkodami ze strony człowieka; b) roboty zabezpieczające i funkcje patrolowe w zakresie ochrony przeciwpożarowej lasów i obiektów leśnych; c) prace z zakresu ochrony lasu i łowiectwa; d) sprawowanie nadzoru nad przebiegiem prac gospodarczo-leśnych wykonywanych przez przydzielonych podleśniczemu i gajowemu pracowników ze szczególnym zwróceniem uwagi na: prawidłowość organizacji pracy, przeprowadzenie instruktażu pracowników przed przystąpieniem do wykonywania robót, efektywne wykorzystanie czasu pracy i prowadzenie ewidencji czasu pracy robotników wraz z ewidencjonowaniem przerw w pracy w czasie dnia pracy, przestrzeganie dyscypliny pracy, przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, przestrzeganie obowiązujących instrukcji technologicznych i technicznych oraz jakości robót, dokonywanie obmiarów i wstępnego odbioru robót; e) wykonywanie czynności związanych z przekazywaniem (wydawaniem) drewna i innych płodów leśnych (produktów) z lasu oraz sporządzanie stosownej dokumentacji (wypisywaniem kwitów zrywkowych i wywozowych). Na tożsamy zakres obowiązków gajowego i podleśniczego wskazywali zeznający w sprawie świadkowie

P. G. (2), B. D. i J. T.. W świetle ich zeznań gajowy to pomocnik podleśniczego, a podleśniczy to pomocnik leśniczego. Podleśniczy odbierał i wydawał drewno, wyznaczał trzebieże, nadzorował pracę ludzi, załadunek i zrywkę drewna, zajmował się wywózką drewna, poszukiwaniem owadów, ochroną drewna przed szkodnikami, pomiarami drewna, organizowaniem transportu drewna. Zarówno gajowy, jak i podleśniczy nadzorowali pracę na przydzielonych im przez leśniczego częściach lasu, w których miał nastąpić zrab. Zgodnie z zeznaniami J. K. i Z. H. zakres obowiązków gajowego i podleśniczego był zbliżony do obowiązków leśniczego, bo ten zajmował się organizowaniem całej pracy w terenie, sadzeniem i pielęgnacją lasu, wyznaczaniem drzew do wycinki, wywozem drewna, pozyskiwaniem drewna, odbiorem drewna, zabiegami związanymi ze zwalczaniem szkodników, owadów, dozorem i patrolowaniem przeciwpożarowym, brał udział w polowaniach, nadzorował pracowników.

Na podstawie zeznań świadków i instrukcji służbowych można zatem wywieść, że praca gajowego, podleśniczego i leśniczego polegała na szeroko pojętym nadzorze pracowników, pracujących w leśnictwie, w tym przy pracach uznanych za pracę w szczególnych warunkach. Zakres ich obowiązków zasadniczo nie różnił się, ale różniła się odpowiedzialność, jaka była ponoszona na poszczególnych stanowiskach. Niewątpliwie bowiem to leśniczy organizował pracę w terenie i zlecał zadania gajowemu i podleśniczemu. Ani z dokumentacji zgromadzonej w aktach sprawy, ani z zeznań świadków nie wynika, aby gajowy, podleśniczy czy leśniczy wykonywali czynności, które należą do prac w szczególnych warunkach (np. praca drwala, drwala operatora maszyn i urządzeń leśnych, pilarza, wozaka i zrywkarza) i które nadzorowali pośrednio lub bezpośrednio. Oznacza to, że odwołujący jako gajowy, podleśniczy czy leśniczy nie był narażony na takie same czynniki szkodliwe dla zdrowia jak osoby wykonujące pracę w szczególnych warunkach w leśnictwie. Nie można zatem uznać, że sprawowany nadzór czy dozór nad pracami, które były wykonywane w szczególnych warunkach przez podległych pracowników (drwali, pilarzy, zrywkarzy, wozaków), jest dla odwołującego pracą w szczególnych warunkach. W tej sytuacji odwołujący nie spełnia normy wynikającej z pozycji 24 Działu XIV Wykazu A załącznika do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, a przez to nie można mu zaliczyć do stażu pracy w szczególnych warunków okresów zatrudnienia na stanowisku gajowego, podleśniczego i leśniczego zajmowanych w Nadleśnictwie N. w okresie od dnia 1 września 1978 r. do dnia 30 września 1990 r. oraz na stanowisku podleśniczego i leśniczego w Nadleśnictwie O. w okresie od dnia 1 października 1990 r. do dnia 31 grudnia 1998 r. (z wyłączeniem okresów pobierania zasiłku chorobowego).

Zaliczone przez Sąd Okręgowy do stażu pracy w szczególnych warunkach okresy zatrudnienia w (...) Zakładach (...) na stanowisku walcownika (od dnia 17 września 1971 r. do dnia 20 lipca 1973 r.) oraz w Nadleśnictwie N. na stanowisku drwala (od dnia 20 lutego 1976 r. do dnia 31 sierpnia 1978 r.) nie są wystarczającego do tego, aby odwołujący legitymował się pracą w takich warunkach w wymiarze 15 lat. Z tego względu apelacja podlega oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c.

SSA Dorota Elżbieta Zarzecka SSA Alicja Sołowińska SSA Teresa Suchcicka